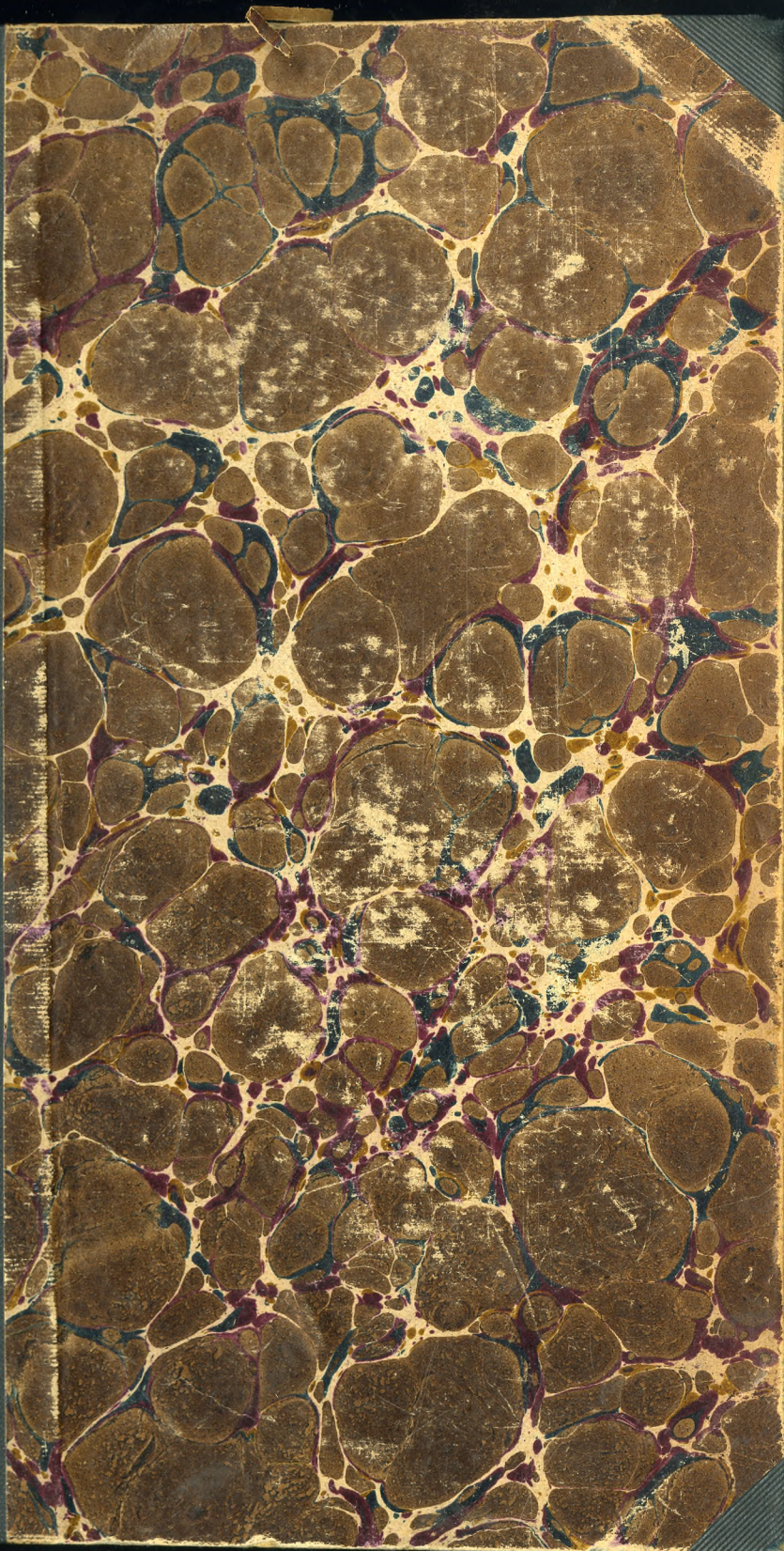

Politikai
röpiratok.

183.

185
1692

A

POLITIKAI FORRADALMAK OKAI.

NÉHÁNY ÉSZREVÉTELEKKEL.

VIZSGÁLTA

FEJÉR GYÖRGY.

V

5.

Budán,

a k. egyetemi nyomdából 1850.

L. 5712.005.61929

DE BALLAGI GÉZA

Aus dieser Betrachtung entsteht für jeden ehrlichen Mann, der nach seinem Standorte Einfluss hat, die heilige Pflicht, seine Mitbürger auf das Gute ihrer Verfassung aufmerksam zu machen, Alles zu vermeiden, was Unzufriedenheit zu erregen, vorzüglich aber was zu einer gewaltsamen Explosion nahe oder entfernte Gelegenheit geben könnte.“ Akademische Vorlesung. Darstellung des Ursprunges und Fortgangs der französischen Revolution. Wien 1790.

Előszó.

A polgári forradalmak korában élünk, mozgunk, sőt beléjük is merültünk szinte torkig; mindazonáltal, ki azoknak okait nyomozta, fejtegette volna, nem találkozott senki honunkban, legalább tudtomra.

E súlyos munkát magamra válaltam élttem 85. évében, midőn mind a gyűlölség, mind a hízeltetés ideje lejárt.

Az austriai birodalom egy legjelesebb álladalmi politika mestere, Son. Szószóllóm mindenben: ha ő csalódott, én is csalódtam; ha ő nem lázzító, én se vagyok.

Szóllottam honi mozgalmaink okairól is, mint amazok következményéről, szabadon és teljes meg-

győződéseim szerint, ilyen olvasókat is kívánnék az igazság végett magamnak.

Azokkal kik a politikai forradalmak veszélyességét, ártalmas voltokat el nem ismerik, inkább szükségelik, semmi köze értekezésemnek.

Nincs több itt mondandóm.

Januar 1. napján 1849.

Közönségesb iskola, nyiltabb könyv, bővebb lez-
ke a polgári forradalom érdekében nincs, nem is
lehet a franciaországánál, melly 1778-ban kelet-
kezett s maiglan tart. — Az akkori erkölcstelenség-
ből származott az, udvari kaballák közt tenyé-
szült, a kormány gyengeségével erősült, a szabados-
sággal elhatalmasult, a jogok letiprásával terjedett,
a magány birtokok fosztogatásával gazdagult, étke
volt a nép, mellyet felemésztett; vér volt, mivel el-
ütötte szomját, önnön gyermekeit is elnyelte; se
rendet, se törvényt, se módot, se mértéket, se
határt önkénye nem túrt; se Istent, se oltárt, se
erényt, se ártatlanságot, se kort, se nemet nem ki-
méllett utjában; hasonló a hegymagosról leszakadott
sziklához, melly nyomról nyomra rohanóbb, hova
tovább pusztítóbb, mindeneket magával sodor vagy
szétzúz, mik ellene állanak; nyughatlan, míg mér-
hetetlen örvény fenekére nem vetemedik. Ez, ilyen
a politikai forradalom!

Akár melly szent és józan célú legyen bár a
forradalom, mindég veszélyes és kárhozatos; mert
erőszakos és rendetlen reformatio, mellynek, szeren-
csésülvén is, nagyobbak veszteségei mint nyereségei;
terhe az ártatlanokra, kik közönségesen a nagyobb
rész, súlyosul, következménye századokra kihat, az
unokák érzik annak többnyire legnagyobb keserü-
jét, egyik rossz helyett másik idéztetik elő, melly
súlyosabb, mert szokatlan. Az okos állományi po-
litika azért forradalom eszközével nem él soha. A
mi haszon vagy tanúság háromlik ki belőle, termé-
zetes következmény.

„Einem Kenner der Geschichte wird sich hier eine Vergleichung unserer Zeit mit den Zeiten der Reformation aufdringen. Eben weil Luther, den man zu den Humanisten zählte, das alte Religions-system gänzlich umgestossen hatte, wodurch unser Vaterland in zwei Partheien geschieden und in die gräulichste Verwirrung gestürzt worden ist, durfte man nachher in den Ländern, welche der alten Lehre anhängig geblieben sind, nicht den zehnten Theil dessen mehr lehren, was mehr als hundert Jahre zuvor Gerson, Peter von Alliaco und andere mehr vor den Augen der ganzen Welt gepredigt und geschrieben haben, und es waren mehr als 200 Jahre nöthig, bis sich wenigstens in Deutschland die Katholiken wieder etwas freier zu athmen getrauten.“ Hofr. Schmidt neue Geschichte der Deutschen. I. B. S. 305 folg.

Ezen irtóztató jelenetet a bölcsebb okkutatók a természetnek, mellyben élünk, rendszerében jelesen a szélvésznek, fergegek, égiháboruk, vulkánok, földindulások sorába foglalják; tüneményeit annak közönséges ellenállhatatlan törvényeiből fejtegetik az ész eszméji szerint: *Nilil est sine ratione sufficienti*. Semmi nincs kielégítő ok nélkül. *Similium effectuum causae etiam sunt similes*. A hasonló okozatoknak okuk is hasonló stb. Így okoskodván: a természet mind a testi mind a szellemi világban bizonyos rendet, utat, módot, mértéket, határt tart és követel; ha szabálya bomlást, csorbát, tévedést, gátot szenved, tűri azt annak mértékéig, ennek betöltével a hiányt kellemetlenül is helyre ütni el nem mulasztja. Így ha helyvel helyvel néha néha a levegői, gőzi, villanyi, nehézségi elemek szerfelett meggyültek vagy fogytak, az egyenlő súlyt és rendet dörgéssel, csattogással, beütéssel, kihányással, süllyesztéssel is annak idején helyre hozza, a köz jóra.

A szellemi világban is az ésszel és szabad aka-

rattal diszesített, s boldogulás fejében a tökéletesülés pályára hívott teremtményekre nézve bizonyos rend, út, mód, törvény, mérték és határ kitűzve, mellynek gyűlhelye a polgári társaság; ha azokat a jóra és roszra képes emberek megrongálják, háborgatják, felforgatják bizonyos mértékig, hogy idejük és módjuk legyen hibájikat önkényt megjobbítani shijányaikat pótolni, türi; de ha visszaéléseik, kicsapongásaik nőttön nőnek, szabadságuk szabadosságra, hatalmuk általános hatalmaskodásra, előljáróságuk önkényi uralkodásra, sáfarkodásuk önhaszonvadászatra, működésük kéjüzésre fajulnak, egyikek másokat csupa eszközökké vagy rabszolgákká, terhordó marhákká aljasítják, józanulni vonakodnak, bételvén a mérték, mind a főhatalmasokat, mind ezeknek tanácsnokait, eszközeit, kik a visszaéléseket, kicsapongásokat túrték, meg nem gátolták, a kárvalást, veszélyt meg nem előzték, vagy magukon, vagy utóikon, fájdalom! az ártatlanokkal is, kik körülötük vagynak, megboszulja magát törvénye és rendének fenntartására. Ezen okadást a francia forradalom árnyéka nyilván bebizonyítja.

„Frankreich ist schon unter den lezteren Regierungen (Ludw. XIV. XV.) durch die Eitelkeit den Diktator in Europa zu spielen, durch glänzende aber verderbliche Kriege, durch Luxus, und eine allmählig herrschend gewordene gänzliche Sittenlosigkeit in einen äusserst zerütteten Zustand herabgesunken. Der König in seinem Hof von Ränken umgeben, das Ministerium davon abhängig, überall unbändiger Hang zum Wohlleben, und daher unbegrenzte Habsucht, die Staatsdienste im Handel, Unfähigkeit und Bestechlichkeit an denselben, die Einkünfte des Staates verpachtet und auf ein Jahr anticipirt, die Landwirthschaft unter dem äussersten Drucke, eine Provinz mit andern eifersüchtig und die Parlamente auf die hergebrachten Rechte

und Formalitäten bestehend, gegen die Minister misstrauisch und doch inconsequent, Lehnadel und Bürgerstand, hohe und niedere Geistlichkeit unter sich gespaltet, eine Schuldenlast von 4000 Millionen Livres, nirgends Hilfe, keine Besserung. — Dieses ist das Bild Frankreichs am Ende der Regierung Ludwigs XV. — Darstellung l. c. pag. 45.

Kik a természet titkaiba nem hatván, annak rendét, törvényeit el nem ismerik, s a Religiót minden rossznak, babonának, fanatismus kútfejének rágalmazzák, szeretnék a polgári forradalmakat is a reliigióra s ennek szolgálra rovni, noha azoknak az álladalommali szövetségük és viszonyaik olly nyilván, szabatosan, hathatósan kivannak jelentve, hogy különben nem is lehet: „Adjátok meg a Császárnak a mi a Császáré, az Istennek a mi az Istené.“ Máté 22. 11. Ismét: „Minden lélek alávetessék a felső hatalomnak; ki ellene áll a hatalmasságnak, az Isten rendeletének áll ellene; a kik pedig annak ellene állanak, azok maguknak szereznek kárhozatot.“ Pál a Romaiakhoz 13. 1—2. Ismét: „Engedelmesek legyetek minden teremtetett állatnak (világi előljáróknak) az Istenért, akár a királynak mint legfőbb valónak, akár a hadnagyoknak mint az ő küldötteinek a gonoszok büntetésére, a jóknak pedig dicséretére.“ Péter 2. 13. 14. — Franciaországban is míg a religio becsben, a papság tekintetben volt, ki nem üthetett a forradalom; minekutánna az Isten nemléte decretáltatott, a papok a nyaktiló alatt elvérzettek vagy számkivettettek, dühödött egész mérgeben; csak minekutánna az Isten ismét elismértetett, a papság meghallgattatott, csillapodott lassankint le. A religio és papság két esetben hajolhat el az álladalmi főhatalomtól: ha az Isten és ember iránti engedelmisség egymással egybeütközik, s a hajladozásnak nem a religio vagy papság, hanem az összeütközés az oka; vagy ha a papság hatalmas párti

erőszakkal s így kénytelenül elragadtatik, s illykor is elhajlása mint szándéktalan és szabadakaratlan be nem számítható, legalább kimélésre méltó. Ki kárhoztatja a kocsiszt, kit szilaj lovai ragadtak az igaz ösvényről el? A religio félreértése bőszerűlést szülhet ugyan, de azért a religio nem fanaticismus. A papot szenvedélyessége vagy a közlázadás arra vihethi ugyan, hogy rajoskodjék, mindazonáltal magában nem fanaticus. A religiónak és a papságnak tehát csak tagadólag (negative) lehet befolyása a polgári forradalomba.

„Niemals ist die allgemeine Meinung (Zeitgeist) von einem grösseren Gewichte, als in Zeiten, wo sich ein Staat einer entscheidenden Krisis nähert, und die Regierung von einer mächtigen Gegenpartei bedroht wird, wenn die Ideen beherrschend sind; in solchen Zeiten wird die religiöse Gesinnung über — oder gar umgestimmt, bei allen Völkern auch die Religionsdiener mitgerissen. Es kann also nicht befremdend sein, wenn manche der Empörung das Wort reden.“ Darstellung S. 58—9. — Wenn einmal auffallende Missbräuche, Rechtsverletzungen, Despotie, Willkühr zum öffentlichen Aergernisse angewachsen . . . sie reissen auch manche geistlichen Orden hin. Wer über die scheu gewordenen Rosse, die dem Abgrunde zueilten, die Zügel zu gewinnen sucht, hat sie deswegen noch nicht dem rechtmässigen Führer aus der Hand gewunden. Wer dem ausgetretenen Strome einen neuen Damm zu setzen sucht, kann an dem Einsturz des alten schuldlos sein. — Dass manche bestäubten Casuisten und Brausköpfe der Empörung Wort redeten — kein vernünftiger Mensch wird deswegen Religion und den geistlichen Stand gefährlich finden; man wird ganz richtig sagen: „Aberglauben und Ausgeburten eines phanatischen Kopfes sind nicht Religion.“ S. 60.

Többen a felvilágosodást (Aufklärung) s így a tudományokat, philosophia s idealista tudósokat okozzák, kik mint a boszorkányok a jégesőt, a garabonczás diákok a lidérczeket előidéznék a polgári forradalmakat. Ezen elhittségüktől sokan ekkoráig sem válhattak meg. — Igaz ugyan, hogy azoknak a polgári forradalmakba nagy a befolyásuk; a tudományok t. i. és philosophiának az okosság és igazság lévén czélja s tárgya, a tudósoké és philosophusoké az okoskodás és igazság nyomozása egész terjedelmében; következésképp a jogok és viszonyok dolgában is, mellyek természetiek, emberiek, nemzetiek, magányosak és általánosak vagy feltételesek, ünnepiesek, és esküvel felszenteltettek, sarkalatosak, lényegesek vagy közüsek, korlátoltak, egyszerűek, ezekhez képest a visszaélésekre, tulzásokra, kicsapásokra s bitanglásokra is kihatottak, és azokat felfedezni, megróvni, visszaigazitni és akadályozni tartoztak; ezeknél fogva pedig a népmesterei, szószóllói, hangadóí és vezérei lettenek; de mivel ellenben a mindennemű kötelességnek, rendnek lefüggésnek, engedelmességnek, a közszükség és tehetőséghez képestleg népmesterei, irányadóí, tolmácsai voltak; csak annyira s miszerint használtattak, működhettek, s így a politikai forradalmakba nem tételőleg, egyenesen, hanem alkalmilag és melleleg folytak be (*causae non efficientes et directae sed occasionales ac mediatæ*). Ki is tagadhatná tudós Condorcet Systemes, Montesquieu Esprit des Loix, Rousseau Contract sociale-nak a franczia forradalomban befolyását? Azok, mik az ész kútfejéből, okelvékből (*Grundsätze*) s helyes okoskodással nem merültek fel — agyrémek, nem philosophia, nem tudomány! Kik felfuvalkodásból, melly a tudományoknak nagy bibije, vagy szenvedélyességből, melly a tudósokat és philosophusokat is megragadja támadták meg az igazi jogokat, helyes rendet, szük-

séges lefüggést és képestni közterhviselést — Dae-
magógok, pártoskodók voltak, nem tudósok, nem
bölcsek; ezek felvilágosodásnak, tudománynak,
philosophiának, s így a tudósoknak és philosophu-
soknak is annál inkább igazságtalanul tulajdonítat-
nak: Minél bizonyosabb, hogy a polgári társaságok
és nemzetek a külső belső bátorságra, jólétre szük-
séges és alkalmas eszközöket, utakat, módokat,
szereket, erkölcsi simulásokat, kormányzási sze-
rencséjüket, művész és kereskedésbeli, álladalmi
gazdálkodási előmentöket, tökéletesüléseket, virág-
zásokat ő nekik köszönhetik. Ha a felvilágosodás, tu-
dományosság volna ama Pandora szelenczéje, melly-
ből kirohannék a lázzadás, zürzavar, fejetlenség,
nyughatatlanság, melly boldogoknak kell vala lenni a
XII. XIII. XIV. setét, tudatlan, philosophiátlan vas-
századoknak! azonban melly különben és ellenke-
zőleg tűnnek fel az évkönyvekben! — Azonban,
mivel a tudományoknak mérgök a felfuvalkodás,
s a szenvedélyességnek a tudósok is alája vettettek,
a tudósoknak, ne hogy rendeltetésöktől kicsapong-
janak, ovakodni, a kormányoknak pedig, mivel a
népre véleményök uralkodólag hat, irántuk örköd-
ni kell, törvényes uttal móddal.

„Nach meinen Begriffen können die Fortschritte
des menschlichen Verstandes in allen Gattungen von
nützlichen Kenntnissen, wenn sie in der gehörigen
Richtung erhalten werden, oder die wahre Auf-
klärung für den Staat und die Kirche nur wohlthä-
tig sein. Durch sie wird der Mensch weiser und gesit-
teter. Die Einsicht in den wahren Zusammenhang der
Dinge lehret ihn die Nothwendigkeit der Ordnung
und Gesetze, der Obrigkeiten und der Pflichten, und
bildet ihn dadurch zum guten Unterthan und Staats-
bürger, der nicht bloss äusserlich und aus Furcht
der Strafe, sondern aus Überzeugung nach den Ge-
setzen handelt. — Diese Wahrheit ward schon in

dem finsternen XII. Jahrhunderte eingesehen. Kaiser Friedrich I. nimmt die Männer von Wissenschaften in seinen besonderen Schutz: „Quorum Scientia totus illuminatur orbis, et ad obediendum Deo et nobis ejus ministris vita informatur.“ Cod. lib. IV. tit. 13. Wodurch sind wohl die Staaten blühend und mächtig geworden? Ohne Zweifel durch die gemachten Fortschritte in der Staatsphilosophie, Staatskunst, Staatswirthschaft, und durch mannigfaltige Erfindungen in der Naturlehre, Chemie, Mathematik, Technik, Mechanik, Kriegskunst durch die beträchtlichen Verbesserungen der Erziehung, der Finanzen u. s. w. Diese aber sind das Werk der zunehmenden Kenntnisse überhaupt, und der höheren Kultur des menschlichen Geistes. Und wer wird in Abrede stellen, dass bei gleichen Verhältnissen derjenige Staat es den übrigen zuvorthut, in welchem die Anwendung der Wissenschaften stärker ist, und eine grössere Zahl geschickter Leute an ihrem Platze stehet? Die Wissenschaften haben ihre angeborne Kraft nicht veräussert, nicht vermisst:

Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Ist der gebildete Geist Gährungen zu erregen und Unruhen zu stiften geneigter — so sind die finsternen Zeiten die ruhigsten gewesen! Wer will aber das der Geschichte zum Trotz behaupten? Beinahe auf jedem Blatte der Geschichte des Mittelalters stosset man auf Fehden, Empörungen und innerliche Kriege. Wie oft hat ein Anathem den Sohn gegen den Vater, den Vasallen gegen den Lehnherrn, den Unterthan gegen seinen Zwingherrn empört? das Signal zu langwierigen, grausamen Kriegen gegeben und ganze Länder verheeret? Nicht allein manche Philosophen haben aus verdammlichen Grundsätzen der Empörung das Wort geredet, sondern auch manche

Casuisten; nur die Art der Deduction war verschieden; allein der Missbrauch der Philosophie oder Ausgelassenheit im Denken — ist nicht Philosophie, noch die Ausgeburth eines fanatischen Kopfes. Wer deshalb die Religion und den geistlichen Stand nicht verdammet, muss auch den Wissenschaften und Männern, die sich mit Vervollkommnung derselben vorzüglich beschäftigen, die nämliche Gerechtigkeit widerfahren lassen. Übrigens ist freilich nicht zu erwarten, dass nicht zu allen Zeiten von einzelnen gelehrten Köpfen Excesse gemacht werden sollen, und Verwirrungen eines solchen seltenen Kopfes haben immer Bewunderer und Nachahmer gefunden. Daher eben fordert die Staatsphilosophie eine ununterbrochene Aufsicht und Leitung der Regierung; denn Alles was sehr nützlich ist, kann auch übel gebraucht sehr schädlich werden.“ Darstellung S. 55—58. 66.

Még többen a forradalom minden csapásait az irodalomnak vagy nyomtatóprésnek, s így az íróknak nevezetesen az politikai íróknak hányják vetik szemekre, nem minden ok nélkül ugyan; mert az illy irományok, kivált ha mesterül, közértelműleg, némi inyingerléssel, kedvtöltéssel, érdekerjesztéssel s tudományi tekintettel, olykor, mikor a gondolkodás felébred, a képzelés feszült, az eszmék összeütközöttek, a vélemények zavarodtak, az álladalom forrása kigyuladással fenyegetődöz, mint a tárogatók nem csak zajosak, hanem felrázók és indító is; mivel nem csak postán, hanem vasutakon, gőzhajókon, és electro-telegraphián szaporán, rögtön, egész országot behatnak, és mozgásba, szorongásba hoznak. Voltair csipős szatirái, az anyaszentegyház Monarchia, és Aristocratia ellen, Rousseau tündér képzelmenyei, Rajnal fényes villámai stb. nem voltak-e befolyással a franczia forradalomba? Mindazonáltal az irományok és írók magukban fő és

tulajdon okai nem lehetnek, hanem csak eszközi és segédi hathatólag, mert az irományok és irók szintugy használhatók a rend, lefűggés, engedelem hirdetésére s foganítására is azon uttal móddal, csak abban van a különbség, hogy azok, kiken főkép áll a rend, törvény, béke fentartása, fegyveres (igen drága és kétes) hatalmukban bizakodván, őket hanyagon, tunyán, vagy éppen nem használják, többnyire magokra hagyják vagy feláldozzák; a pártok ellenben őket megnyerni, lekötni, minden erejüket kizsákmányolni, becsülettal, ajándékkal, jutalommal, fénnel el nem késlik, el nem mulasztják. — Nem mondom, hogy őket néha megsértett becsületük, alacsony sorsuk, sanyarú megvettetésük is ragadja a pártos zászló alá, de többnyire a kibérltetésük. Annak okáért, mivel a magán gondolkodók is olly visszaélésekre, tulzásokra, jogtalanságokra bűkkenek, mellyek botránya mintegy észrevétetlenül, erőszakkal hódítja balra ha őket is kárhöz-
tatni nem akarjuk, minden irókra se törjünk általában pálczát, spanyol inquisitiót ne tartsunk, auto da fe itéletet ne hozzunk, ha az igazságot szeretjük. A hadi törvényszék a beszámítás szabályait nem tanul-
ta, legalább nem gyakorolja. Hanem reájok a kormány szabadságot kiméllő visszaütő censurával vigyázzon.

„Dass die herrschende Literatur auf die französische Revolution den grössten Einfluss gehabt habe — ist keinem Zweifel unterworfen und leicht zu erklären. Voltair hat die brittische Freiheit in französische Literatur gebracht; sein Witz, seine beissende Satire thaten eine unbeschreibliche Wirkung um die Zeit, da die Physiocraten unermü-
dlich und mit Unbiegsamkeit ihr System von Vereinfachung der Steuern, Einführung einer allgemeinen Grundsteuer, Freiheit des Getreidehandels, uneingeschränkter Freiheit des Kunstfleisses, und

Aufhebung aller Zunftverfassung u. s. w. predigten, leiteten mächtig das Nachdenken des Publikums auf politische Gegenstände, und politische Schriften dieser Art wurden die Lieblingslectüre in einem Lande, wo jede Provinz eine eigene von der andern wesentlich verschiedene Verfassung hatte, und nur noch durch die willkürliche Finanzverwaltung Einheit und Zusammenhang erhalten ward; wo Kataster eine beinahe unbekante Sache, nur die Lasten insgesamt auf den Kopf repartirt, und dabei Befreiungen ohne Ende, waren, wo eine Provinz gegen die andere Getraidsperren anzulegen pflegte u. d. gl. auf eben dieser Bahn zeichneten sich auch Rousseau und Reynal aus, nur auf eine verschiedene Art: Rousseau stellte ein Ideal einer gesellschaftlichen Ordnung auf und nahm durch seine natürliche herzliche Beredtsamkeit ein; Reynal donnerte auf die Lage des Menschengeschlechts herab, und die Begeisterung mit der er seinen Unwillen, seine Unzufriedenheit darüber vortrug, rissen den Leser hin; der Contrast der Ideen, welche durch solche Schriften im Umlauf gebracht wurden, sind mit der wirklichen Staatsverwaltung streitend bei jeden die öffentliche Ruhe und die Wohlfart seines Vaterlandes liebenden Mann eigentliche Besorgnisse erregen, und das rechte Beruhigungsmittel kam nicht. Wir können die Mittel, deren sich der Factionsgeist bedient hatte, die besten Schriftsteller des Landes auf seine Seite zu ziehen: es war der gegenwärtige Gewinn, es waren Verheissungen und Aussichten. Jede Faction hatte gemischte Schriftsteller, verschwändete mehrere Summen auf die Abnahme und Verbreitung ihrer Schriften. Unterstützte sich mit aller Macht, und wandte alles an zum Lohne ihrer literarischen Mitwirkung sie zu einträglichen Bedienstungen des neuen Staates zu befördern; auch der königlichen Parthei standen

Schriftsteller genug, worunter Männer von vorzüglichen Talenten waren zu Diensten; allein sie waren sich selbst überlassen, den Caballen ihrer mächtigen Feinde preisgegeben; ohne Unterstützung, ohne Schutz. Ihr Loos war daher in Kerkern zu schmachten, unter dem Beile zu fallen, oder dem Tode entlaufen zu müssen, Es lag nur an der Regierung, den Dienst, welchen Gutgesinnte Schriftsteller zu leisten bereit waren, da es noch Zeit war und Umstände erlaubten, eben so thätig zu benutzen, als es bald hernach die Demagogen gethan haben.“ L. C. S. 61. 62.

Ezek a polgári zavaroknak, jelesen a Franciaországának, közönséges s mellékes okai. Azoknak résznyire mentségéül szót emeltek némellyek; az igazság hozza magával, hogy meghalgattassanak; mondják:

1) A polgári alkotmányok is mint világi és emberi művek elavulnak, megromlanak, elszűkülnek, elalkalmatlanulnak, és a visszaélésekre, túlzásokra, kicsapongásokra rést adhatnak; részrehajlók lehetnek: ezek is azért egészen újjat, kinek kinek jogát kiegyenlítő szükségelnek. Illyen esetben voltak a francziak a XVIII. század végével.

2) Ott, hol hatalmasságok, kiváltott karok és rendek ön hasznokért makatson gátolják ezen szükséges egészen új, és jog kiegyenlítő alkotmány felállítását, őket az utból eligazithatni erővel is; illy esetben voltak a francziák egyszersmind; jogukkal tehát élhettek.

3) A nagy botrányok, súlyos veszteségekfeltése, s huzamos szenvedések, olly erkölcsi erővel bírnak, hogy az embereket elcsábítván mintegy tudtok és akarattok nélkül balra, vagy tulra is ragadják; illyen botrányok a királyok fojtalanságai általános hatalmaskodásaik, az aristocratáknak hűbér fejében pótolék nélküli kimentéseik. Illy nagy

vesztesége a nemzetnek, polgári szabadságának, önállásának, alkotmányának és nyelvének elnyomatása; határinak eldarabolgatása: ezeket semmi más szabadság vagy egyenlőség ki nem pótolhatja; a sérelem elfelejthetetlen, a seb behegedhetetlen marad, a vagy' nem nyögi-e mai napiglan Irlandia lenyügöztetését, Lengyelország elfelejtette e feldarabolgatását? legkeserüebben érzi, ha szerfeletti adóság, vagy kényhatalom alatt is sinlödik stb. Illyen volt pedig a Franciaország sorsa. Csuda e ha elragadtatott? — !

4) Hasonló bájoló ereje van a példának, kivált a feltünönök; ki fog az akar mi szón: verba movent, exempla trahunt; ha nem látta volna Brittaniában, hogy' üttetett le II. Károly feje, Franciaország király gyilkosságra; ha az Éjszak-Amerikai egyesült statusok állapotja szemeibe nem tünt volna, respublikára nem ragadtatott volna. Illy elragadtatásai egészen a nemzetnek beszámithatatlanok.

5) Távól se a religio vagy papság szakadott el az állodalmi főhatalomtól, hanem leghivebb barátjának, legszorosabb frigyésének, legerősebb támaszának el nem ismertetvén, attól, mint némely praetendens rugattatott el. — A tudomány, philosophia nem bujálkodott Franciaországban, a legfontosbbaknak mint az állodalmi philosophia (Staatsphilosophie) tanító széke és doctora nem volt. — Az ifiak némü bitang képzelményeket az ellenpárt könyvtarából, háji báji Panphsletekből, és giz gaz hirlapokból kénytelenítetek szerzeni; ha a tudományok, iskolák csak úgy állottak volna a kormány hanyagságából, mint Németországban, soha a francia forradalom ki nem tört vagy nem dühödött volna annyira. A kormány hibáját az egész nemzetre igazsággal nem róvhatni.

„Vielleicht lassen sich sogar in der Geschichte der französischen Revolution einige Momente zur

Rechtfertigung auffinden; darunter gehört auch die Meinung einiger Brauseköpfe, dass manchmal die Nationen nur auf dem Wege der Revolution, und nach gänzlicher Zusammentrümmerung alter Verfassungen, die sie als unförmliche langsam und stückweise zusammengesetzte, und ausgebildete Producte des Schicksals, und der Zeit darstellen, eine ganz neue nach einem festen, ganz durchgedachten und mit sich selbst übereinstimmenden Plan entworfene, auf die Rechte und Absichten des vernünftigen Menschen gegründete, für alle Staatsbürger gleichgeltende, freie Constitution erhalten könnte.“ S. 42.

„Durch die Verbesserungs-Vorschläge der Notablen, welche die Gerechtigkeit einsahen, dass die privilegierten Stände die Staatsbedürfnisse auf gleiche Art tragen, hiemit auf Privilegien so weit sie auf Abgaben Bezug hätten, Verzicht thun sollten, aufgemuntert beschloss der König, ohne Vorschub selbst zu wirken, und das Glück seines Staates zu gründen. — Dieser Schritt von der Revolution war sehr wichtig um den Feudalismus zu bekämpfen.“ S. 16.

„Lafayette, Lametts, und ihre Conmilitonen hatten den Geist der Insurrection und Republik mit sich gebracht aus Nord-Amerika nach Frankreich, der in französischen Köpfen, die ohnehin durch Schriftstellern aller Art, wie wir gesehen haben, zu einer gänzlichen Veränderung der Dinge vorbereitet und mit Idealen von politischen Verfassungen angestekt waren, noch mehr aufbrauste.“ S. 22.

„Es kann in einem Lande und in Zeiten, die sich durch freie Untersuchungen aller Art, und durch Ausbildung menschlichen Geisteskräfte auszeichnen, wo einmal auffallende Missbräuche zum öffentlichen Aergernisse angewachsen, und überhaupt durch Zeitumstände Materialien zu einer explosion nahe gebracht worden sind, die Partheien

durch die philosophische und politische Denkart ja durch die mittelst einer zügellose Pressfreiheit zur Mode gewordene Freidenkerei zu wirken, Philosophen, und after Philosophen, aufgeblasen von Stolz, und von Habsucht gespornet, mitgerissen wurde.“ S. 59.

„Hat nicht an dem Missgebrauche des menschlichen Wissens, und der natürlichen Talente, das Spiel der Leidenschaften mehr Antheil als die Natur der Wissenschaften? Auch ausser Schriftstellern gab es in Frankreich ohne Zweifel eine grosse Zahl selbstständiger, und durch die edelsten Kenntnisse ausgebildeter Köpfe von allen Ständen, von denen viele in die Lage kamen bei den Revolutionen-Staatsverwaltung zu wirken. Alle dicse als Beförderer der Revolution ohne weiters zu verurtheilen, dürfte nicht allerdings billig sein; man kann einem Zustande im Herzen Gram sein, und doch, wenn er einmal unglücklicherweise herbeigeführt ist, wenigstens so viel gutes thun, als man vermag.“ S. 63

A polgári alkotmányok eszméjének felfogói ezen mentegetések első és második czikke ellen tesznek fontos kifogásokat, mondván: 1) Az alkotmányos országokban egészen új alakitmány szükséges soha sem lehet, mert magában tartja az fennmaradásának mind fundamentomát, mind eszközeit, mind orvos szereit; hogy azoknál fogva, ha elidősült új élesztést, ha bomladozott, összefüggesztést, ha hibás, javítást, ha hiányos, pótoltatást, ha szűk, tágítást, ha idomtalan, alkalmaztatást, ha düllédékeny, támogatást, ha visszaélésekre okadó, ha részrehajló, eligazítást és egyenlítést nyerhet, tulajdon utján, módján, erőszakoskodás, népbotránkozatás, egy ideigi fenakadás (provisoriumozás) nélkül is; mellyek, az egészen ujjitásnak elkerülhetetlen hibái; de természetes se lehet, a polgári alkotmány a

társok erkölcsivel, szokásával, érdekeikkel születik, az ő kifejtölésükkel nevelkedik, képeségökkel tökéletesül, szükségeiken alapul, és így a nemzet életén gyökeredzik; az egészen ujnak mint jelen szükség, és vágy fellobbanás gyermekének illy gyökere, hatósága, örökülési joga sem lehet.

2) Az egészen uj minden jogokat kiegyenlítő octroirte (authorisata) alkotmány se kor szellemhez, se igazsághoz, se köz jóhoz szabott nem lehet: a természeti és közjogi igazság azt hozza ugyan magával, hogy minden nemzetek országok általában; a polgártársok pedig az adózás, közteher viselésben is, mint a birtok szerchezhetésben, hivatal viselésben, törvény oltalomban, és a haza dolgaihoz szólhatásban egyenlítettessenek ki képességök szerint; de azt ellenzi, hogy ez, a törvényesen szerzett, birtokolt, örökölt, 's lényeges jogok sérelmével, letiprásával történjék meg. A korszellem is ugyan azt kívántatja, hogy minden alkotmány, kormány, törvény, szabály felülről a jogos hatalmasságoktól, egyetértve, nem alólról a köznéptől vagy akárki magánostól származzék; azoktól is őriztessék, támogattassék, hajtassék végre, az ő útján módján, de nem önkényleg, sem fegyver villogtatással stb.

Ezeket, ha osztályos hatalmasságokon kívül, kik a fejedelem és országi főtagok, valaki, vagy némely összesültek megbirhatnák is, de nem biztosíthatnák, nem szentségesíthetnék meg. A közjó is, melly a külső belső bátorság, és jobb lét, s tökéletesülés ugyan azt követeli, a belénk s velünk született vagy törvényesen szerzett, örökölt jogok sértetlenségét tudniillik: mellyek ellentállásra, elégedetlenségre, mozgalmakra ragadók. Vannak pedig nyilván illy sarkalatos és lényeges jogok, mint jlesen minden nemzetnek saját nemzetisége, minden nyelvnek honában elsőse (nem mondom: másokat eltiltó vagy elnyomhatósága) vérrel szerzett, vérrel

fentartott, e felett esküvel szentségesített, biztositott szabadsági, ön állási, ön alkotmányi, ön törvényi, ön birtoki jogai, mellyekhezképest se maga más idegenekkel egybe nem olvasztható, se alkotmánya dugába nem dönthető, se föl nem darabol-tatható, előbb vagy utóbbi mozgalmak nélkül; mely-lyek hová, mikép végződése előre kiszámithatatlan. — A harmadik — ötödik czikre semmi kifogást nem taláihattak.

Ich will annehmen, was aber keineswegs zu-gegeben werden kann, dass eine ganz neue octroirte allrechtberechtigende Constitution das Werk eines Menschen sein könne, eine für die besondere Lage, die verschiedene Anlagen, Denkart, Sitten, man-igfaltigen Bedürfnissen eines grossen Volks durch-aus anwendbare Verfassung durch Geistes-Specula-tion gleichsam mit einem Gusz hervorbringen; wel-cher vernünftige Mensch kann sich aber schmeicheln, dass nach aufgelösster Ordnung seine Mitbürger, wie nach der Laier des Orpheus sich um ihm her ver-samen und die Steine des gänzlich eingerissenen Staatsgebäudes nach seinem Ideal zusammentragen, und ordnen werden, schmeicheln dem Staate unter dem Einflusse entgegenwirkender Vorurtheile unter dem Toben der Leidenschaften eine ganz neue oc-troirte Verfassung zu geben, die zugleich die öffent-liche Glückseligkeit und ruhigen Genuss des Lebens gewähre. — Die bestehende gesellschaftliche Ord-nung wird durch tausend starke und schwächere grösstentheils unmittelbare Bande: durch vernünf-tige Überzeugung, Religion, häusliche Triebe, Ge-wohnheiten, getheiltes Interesse, durch Dankbar-keit, Ehrgefühl, Nationalität, durch Subordinatio-nen u. s. w. aufrecht erhalten. Lassen wir nun alle diese Bande auf einmal auflösen in einem gros-sen Lande, in welchem Ungleichheit der Abkunft, Lebensart, Bildung der Stände, des Vermögens

nothwendig eine wechselseitig sich abstossende Kraft unter den Staatsbürgern erhalten; in einem Lande, in welchem stark bevölkerte Städte, Menschen von verdorbenen Sitten, zerrütteten Vermögen, exaltirten Ideen, eifersüchtigen Confessionen, unbändigen Leidenschaften und intrigans ohne Zahl erregen, was wird die Wirkung sein? Unruhen werden erweckt, Factionen bewaffnet, der biedere Patriot weicht der Gefahr, der Muthige fällt, der Gemeine wird hin, wo die stärkere Gewalt oder grösseres Interesse gegenwärtig blinzet, gerissen. Die Urheber solcher Neuerung können nie den Ausschlag ihres Werks voraussehen; öfters werden selbst Opfer davon. — Die alten hergebrachten Constitutionen sind kein Kunstwerk einer philosophischen Speculation, kein Ideal, sondern aus dem Staate selbst entstanden nach den Veränderungen desselben entwickelt; sie können also nicht anders, als dem Geiste und der Lage der Nation im ganzen angemessen sein. Unsere Vorfahren waren keine leichtsinnigen Neuerungsfreunde. Eine alte Einrichtung hat daher immer die Vermuthung für sich, dass sie mit Überlegung und weisslich getroffen wurde. — Es können freilich dessen ungeachtet in mancher Staatsverwaltung mehr oder weniger Verbrechen liegen; die Sitten der Menschen ändern sich mit der Zeit, und gute Gesetze müssen sich auf die Sitten gründen. Alle Maschinen nützen sich ab; Auswüchse entstehen, Misbräuche schleichen ein, eine anfangs heilsame Einrichtung kann in der Folge bei der Ab- oder Zunahme der Menschheit ihrer Verfeinerung oder Verschlimmerung gemeinschädlich werden; allein die Veränderungen müssen erstens von Oben an, durch die rechtliche Gewalthaber angefangen werden; zweitens langsam, theilweise und nach reifer Überlegung geschehen. Selbst einzelne aber grosse, durchgreifende,

wichtige Abänderungen sind oft hart und bedenklich, wenn ein grosser Theil der Staatsbürger in seiner unter dem Schutze der Gesetze wohl erworbenen Rechten gekränkt wird; aber eine alte Verfassung plötzlich in ihren Grundpfeilern angreifen; dieses kann vollends nicht ohne convulsiven Bewegungen geschehen, deren Dauer und Folgen nie vorgesehen noch berechnet werden können, und bei denen immer die Zahl der unglücklichen Opfer des Partheigeistes, und die Verwirrung tausendfach überwiegt das, was immer durch die Abstellung der Missbräuche, die das erste Ziel waren, wohlthätiges bewirkt werden kann. Drittens müssen die Verbesserungen begründet von den Missverhältnissen abgedrungen sein: ist nicht jedes wahre oder anscheinende Missverhältniss, jede wahre unvermuthliche Unvollkommenheit sogleich ein Gegenstand der Reform. Es verhält sich mit dem politischen Körper, wie mit dem physischen. Der Arzt, der jede Beschwerde heben will, richtet die Maschine zu Grunde. Was haben wir gewonnen, wenn eine Last gehoben wird, die uns die Gewohnheit erträglich gemacht hat, und an deren Stelle eine andere treten muss, an die wir nicht gewohnt sind? Viele Mängel und Unvollkommenheiten streichen durch den in die moralische wie in die physische Welt gelegten Kreislauf von sich selbst; auf eine heilbringende Staatsreform bedarf also nie eine ganz neue octroirte allrechtgleichberechtigende Staatsverfassung.“ S. 47. 53.

Ezekhez képest szabad legyen a magyarországi mozgalmakról mint azok következményeiről is okoskodnunk: ezeknek kettős okaik voltak, közönségesek és különösek. Közönségesek: a közjót és tökéletesbülést gátló visszaélések, tulzások, duskásokodások, és különbféle hiányok a polgári alkotmány, fő kormány és igazgatási dolgokban olly

számra, fokra és sulyra emelkedtek, hogy szembe-
tünőséggel azok ugyan czélirányos javításokat,
ezek pedig helyes pótoltatásokat szükségeltek. Az
ország karai és rendei felfogván ezen üdvös munkát
1792. óta, forgatták ugyan, de vonakodva, hallasztgat-
va, országgyűlésről országgyűlésre; a rejtélyes borut,
veszélyes fergeteget reánk nehezülni látván, ne-
hány kül- és belföldi jó akaróink, figyelmeztettek jós-
latos állásunkra, feddettek stb. de a nemzet képviselői
magok között egyetérteni nem tudván eszköz-
hez se nyultak a villám elhárítására annak idején.
A fölséges kormány főispányi helytartók által szán-
dékolta az országos dolgokat biztosítani s előmoz-
ditani; de evvel új czivódásra, a hazafiaknak con-
servativ és oppositional pártokra — szakadására adott
alkalmat; a nemzeti képviselők véleményüket az
országgyűlésre vitték, ott vitatták leghevesebben;
mellyhez járult a horváthoknak a magyar nyelv-
nek tulajdon honában, elsősítése elleni berzen-
kedésök. Ezek közben lejárt az idő, alólról a nép-
nek követelése felhangzott, és a nemzeti képviselő-
k, nemesek és nem nemesek jogaiknak, és köte-
lességeiknek általános kiegyenlítésére birattak. Így
vitettek a törvényes utról a mozgalmak ösvényére.

Méltó külföldi intónk szavait is fenmarasztanunk:
„Die ungarische Verfassung bedarf in unsern Zei-
ten keine Kritik mehr; denn, so wie in Pohlen,
findet auch hier der Reisende traurige Wirkungen
derselben, bei so reichen Geschenken der Natur,
bei der Ergiebigkeit des Bodens, ist eine so geringe
Cultur auffallend. Keine neuen Städte (Pest aus-
genommen) blüthen in der letzteren Zeit auf, wie in
anderen Ländern, der Gewerbfleiss, der Handel,
die Kultur des Volkes, wie abstechend von andern
weniger begünstigten Landesstrichen; eine demü-
thige Knechtschaft herrscht neben einem oft über-
müthigen Stolze, und falschen Freiheitsinne, schmu-

zige Armuth neben einer beinahe orientalischen Pracht. Freudelos sitzt mancher Edelmann in der Mitte von ungeheuren Schaafstriften. Schade, dass so herrliche Nationalanlage, welche die Ungarn schon oft bei ausserordentlichen Veranlassungen entfaltet, noch keine entscheidende, dem Rechte, der Zeit, und den Bedürfnissen gemässe Richtung bekommen haben. Der grosse Theil des ungarischen Volks ist noch zu arm und ungebildet, um den höheren Reitz für Freiheit zu empfinden; das Gefühl für bekannte Freiheiten (Privilegien) auf der andern Seite zu mächtig, als dass eine gründliche Reform zu leicht glücken könnte; aber die Zeit ladet dazu dringend ein; möge doch Ungarn durch eine gerechte Besteuerung, die es sich selbst aufläge, sich die Freiheit des Handels mit seinen reichen Produkten erkaufen! Möge ein von der Gerechtigkeit ausgehender Wille Achtung aller Mitmenschen besonders der gedrückten Unterklasse, der Thätigkeit und der Entwicklung der Kräfte alle Bürgerklassen, einen würdigen Spielraum geben, und die ungarische Verfassung aufhören blos ein Privatinteresse zu berücksichtigen. — Die deutsche Freiheit war eine zeitlang Fürsten-Willkühr, die ungarische ist Adels-Willkühr. — Verfassungen, wie die einseitige ungarische fallen mit wenig Bedauern: weil die edlere Lebenskraft sich nicht nach allen Seiten gleich ausbildete oder längst gewichen ist. Freilich ist es eine schwierige Aufgabe der Politik, grosse Verdienste, grossen Grundbesitz und das daraus entstehende Uebergewicht grosser Familien so zu lenken, dass auch andere daneben sich ihrer Freiheit erfreuen können, und dass die Regierung diese, und ihre nöthige eigene Macht dabei schützen könne; allein es ist auch ja keine Rede vom gänzlichen Gleichmachen; entschieden ist es aber, dass einige 100,000 Adelige und Freie nur gewinnen

können, wenn nicht länger Millionen, Sklaven gleich, im Nachtheil sind; der Wohlstand nicht mehr bloß bei der Minorität, sondern freudlich durch Millionen von Händen erhöht wird: ist der besteuerte englische Lord weniger frei, glücklich und angesehen als der unbesteuerte ungarische Magnat?! u. s. w. Constitutionen des Deutschlands. Ungarische Verfassung.

Földink valamivel csipősebben inte: „Mi álmidozunk, nemzeti hitelről, bürtön-javitást, népnevelést emlegetünk; örökváltságot tervezünk stb. gyönyörű tervek, de gyökeres családások is egyetemben, és csak néhány hónapi tapasztalás lesz ahhoz szükséges, hogy összeroskodjanak! fogalmainkat kell gyökeresen megváltoztatnunk, ha boldogulni akarunk. El kell ismernünk, hogy közgyűlésünk nem csupa vitató, hanem igazgató testület; el kell ismernünk, hogy ezen állásból pozitív kötelességck folynak, mellyeket nem telljesíteni bűn, és annál nagyobb: mert, reánk kiváltságosokra bízta a törvény a közigazgatást, és mert ragaszkodunk ezen jogunkhoz, a vele járó felelőség alól kibujnunk nem lehet; a jelen zavarban nem fogja ugyan senki kirántani a széket, és nyugott majestással fogunk a ma elfogadott, és holnap már meg nem tartott indítványok fölött tanácskodni; de eljő a szigorú jövődő, és irgalmatlanul fog összecsepölni bennünket.“ — Alföldi levelek 18. l.

A magyar mozgalmak különös okai a nemzetnek napkeleti tulajdonai valának: gyökeresen az ő heves vágyai; mindenek felett a szabadsági: általános szolga, idegen kény csupa eszköze, nem tud a magyar lenni; a szolgálatot nem nehezteli ugyan, de csak annyira mennyire szükség: hol a német azt mondja: „Gehorsamster Diener,“ ő pedig mérsékelve: „alázatos szolgája az urnak.“ Második nem különben heves vágya a nemzetségi: önálló, maga

polgári alkotmányával, törvényével, nyelvével szokásával élhető akar ő maradni. Illyen volt elejétől fogva, és a több mint száz évnyi törökiga se változtathatá meg; bitorló urának az ő nyelvén, nem neki amazén kellett parancsolni!

Ezen kettős, mondjuk bár mohó vágyaiból két indulat gerjedett ki, első a haza szeretet: szereti ő testéből lelkéből honját, melyet elei vérrrel szereztek, utódik fegyverrel tartottak fenn mindennemű veszély ellen; mellynek füdele, s erőssége alatt szabadsági jogait, örökségi javait és saját keresetének gyümölcseit haborithatatlanul élvezheti. Más nemzet is szereti hazáját, de méltábban nem. Nemzetiségi vágyából pedig némű büszkeség fakad ki: szereti azt tudni, hogy nem jövevény, nem zsellér lakos, hanem föld-tulajdonos ő; szereti mutogatni palladiumát: a kölesönös esküt, mellyen alapul polgári alkotmánya; az ő kincseit: ön állását, melly szerint idegen kormány, törvény, szokás alá nyügözhetetlen; az ő nyelvének elsőségét, mellyel bir honában; szent koronáját, mellyet keresztény hitre tértével nyert. Szeret jogaival is dicsekedni, hogy neki szabadon választott, nem feltolt királya van; vanfelséges fejedelmiség és nemzete közötti közbejárója, nádora; maga magát reformálható országgyűlése s némely szánakozással néz le azokra, kik mind ezek nélkül szükölködnek; e categoriába tartozik azon éneke is, mellyen irigyei megütköznek, vagy röhögnek: *Extra Hungariam non est vita, si est vita non ita stb.*

Az indulatok pedig, ha meg nem fékeztetnek nem mérsékeltenek, kivált ha ujonnan új gyszerekkel, izgató elemekkel tápláltatnak; uralkodásra kapnak, mellynek ellen nem állhatni, vagy csak nehezen; azaz szenvedélyekké válnak, mellyeknek két rossz tulajdonsága van; először, hogy ragadozók: a jog — határon túl is, a törvény gátjai ellen is, hullá-

moznak; é felett ragadók is mint a mirigy nyalyák: kik csak környékükbe kerülnek, meglepetnek, s mérgeztetnek, így sok önkéntelenek, szabad akaratjuk ellen is beléjük keverednek a mozgalmokba; kiknek vétkességét csak az önkénység, tudomány és szabad akarat fokához képest méregethetni az igazság serpényőjében, nem pedig a kard sulyával.

A magyar mindazonáltal nemes lelkű, jó szívű, bőkezű és hittartó: azokkal is, kiket meghódított eleinte, kiket a balsors rablánczra vetemített, jogait, szabadságát, földét megosztotta, sótt utolsó falatját is, ha csak vele tartottak; a vele egyesült horvátok, slavonitáknak adott szavát megtartotta, semminemű szükségökben se hagyván el őket; anyai nyelvüket nem hogy tiltotta, vagy elnyomta volna, hanem meg is tanulta több mint ezer évi tapasztalás szerint: Örömet bratirozott velök, schwagerkedett a németekkel, csak mind ezekben tulajdon honjában elsőséget követelt magának, némi elismerést, hogy ő a házigazda. és méltánylást.

A magyarnak főkép tulajdona a pietás is: főhajtság, hódulat és áldozat, Isten után az ő koronás fejedelme iránt; nincs nemzet, melly az illy érdemek nemében s több jelesebb áldozatokat mutathatna elő mint a magyar. Vannak házi szentei is: az ország törvényesen egybegyült karai rendei, ezeknek is tisztelettel hódol ő; vannak szent ereklyéi, vannak hagyományai is: ilyenek szent István koronája, polgári alkotmánya, törvénykönyve, és ősi szokásai, ezek iránt is méltán tekintettel tartozik. Általjában a magyar nemzet igen félti mérsékelt monarchiáját, mellynek minden sértése absolutismusra, és despotismusra vezető, mint az 1. szám 2., 3. milliora: a Statthalterek, Gubernatorok Kreishauptmanok iránt antipathiával viseltetik. Nem foghatja meg; hogy lehessen a magyart idegen szokások

szerint rendén igazgatni? „*Quis Graecus regetur latinis, Latinos Graecis moribus?*“ Dec. S. Stephani Libr. I. cap. 8. §. 8. Az accisek, stemplek s több effélek, épen szájok inyökre nincsenek; mondják bár die dummen Ochsen. Ezek keserűjét megizlelték I. Leopold alatt. Lásd *Metamorphosis Hungariae sub Leopoldo*. M. S. Törvényes királyokért, kik szeretnek, veszedelmében, mint Maria Tereziáért, kinek országa szétdarabolandó vala, egy lélekkel felkiáltanak: „*Moriamur pro Rege nostro*,” és vetekedve rohanak a fegyverre; a csak nem mindenható Napoleon Bonaparte kísértésének, hogy álljanak el Ferencz császárért véroket ontani, ő majd szabaddá teszi országokat; mellynek se németek, se spanyolok, se olaszok, se sweitzok ellen nem álhattak, ellenállott ingatlanul a magyar; illy nemzet szakadási, vagy pártoskodó szellemü nem lehet, ha bár veszett nevé költessék is némelly gonoszoktól.

Ellenben igen tud boszongodni mind azok ellen, kik az ő isteneit, szentségeit, ereklyéit, kivált háládatlanul, meegförtöztetik; ilyenek ellen pattog, felzudul akár ki légyen ő bár, résznyire féltékenységből: terretur minimo vulturis stridore columba. Jelesen, leginkább három boszontja őtet 1) a nagy erkölcsteleni botrány; 2) a súlyos kárvallás féltelme; 3) az igazságtalan szenvedés. Az elsőre nézve megütközik, a másodikra káromkodik, a harmadikra elnémul; mi a szív legérdeklőbb fájdalmának jele, és boszu forralás. Illyen elegy a magyar, illyen is marad, ha csak az Isten más agyagporból nem alkotja.

Itt tehát csak azt nyomozhatni: vagyon-e a magyar nemzetnek illy nagy botránkozatása? Van, mi tagadás benne? jelesen: az ünnepies esküszegés az élő Isten, Szentháromság, szüz Mária és minden szentek tanuknak hívása alatt a magyar nemzet szabadságának, jogainak, és szokásinak fentartásai felté-

tele alatt jutott az Austriai Ház régen kívánt birtokába öröküleg: „Jam primum constare unicuique vestrum existimo, quo animo ad hoc regnum vestrum venerim, nempe ut vos, jura vestra, facultatesque vestras tuear; nihil est, cur vel unum ex vobis poenitere posset justae electionis nostrae. Non vereamini nos antiquaturos statuta, quorum Reges ante nos auctores fuerunt etc. Apud Velium Libr. II. pag. 28. „Quare omnium vestrum consensu Regnum capesso: ante omnia testem Deum immortalem facio, ac polliceor vobis, me ita Rerum summae praefuturum, ut intelligatis, me in regnando magis paterna clementia, ac mansuetudine, quam regia dominatione usum fuisse.“ Ott. pag. 31. Ezen esküdött hitnek fejében adta magát vizsontag a magyar nemzet örökül az austriai ház alá: „Quumque Ordines, et Status Begni non solum Majestati suae, sed etiam suorum Haeredum Imperio, et potestati in omne aevum subdiderint, non minori fide filio ejus in Hungaria permanenti parebitur, quam ipsi personae Suae Majestatis.“ Ferd. Dec. ai. 1547. art. 30.

Az austriai ház első szülött fiára szállítása is ezen örökülési jognak azon eskün és feltételen alapult: „In aeviternam gratitudinem. Universi SS. et OO. hujus Regni Hungariae, et Partium etiam annexarum declarant, quod alte titulatae Suae C. et R. Majestatis propriis ex lumbis descendantium masculorum haeredum primogenitum in perpetuum (id ipsum etiam statuentibus art. 5. anni 1547. aliisque superinde existentibus) pro legitimo suo Rege et Domino sint habituri, et erga semper totiesque, quoties ejusmodi Inauguratio instauranda erit, praemittendam praeinsinnatorum articulorum diplomaticorum acceptationem, seu regiam assecurationem, deponendumque superinde Juramentum in ea, qua a majoribus suis praestitum esset forma, diaetaliter intra hoc Regnum Hungariae coronaturi.“ Dec. anni 1687. art. 2.

Az Ausriai ház örökülésének a leányágra is kiterjesztése ugyan ezen eskün, és feltételen forog: „SS. et OO. Jus haereditarium in Hungariae Regnum, et Coronam, ad eamque Partes pertinentes, Provincias, et Regna in defectu sexus virilis etiam in sexum foemineum Augustae domus Austriacae transferunt ordine primogeniturae. Confirmatis diplomaticis aliisque praedeclaratis SS. et OO. Regni, Partiumque Regnorum, et Provinciarum eidem adnexarum libertatibus et praerogativis, ad tenorem praecitatorum articulorum futuris temporibus occasione coronationis observandam.“ Dec. anni 1723. art. 2. Sacratissima C. R. Majestas universorum fidelium SS. et OO. Regni Partiumque eidem adnexarum omnia tam diplomatica, quam alia quaevis Jura, libertates, et Praerogativas, Privilegia, Legesque conditas, et approbatas consvetudines clementer confirmat et observabit, taliterque legitime coronandi observabunt, aliosque observari facient.“ Ibi art. 3.

Voltak olly drága kincsei is, mellyeknek vesztök féltése őket felrezzenthette; ilyen az ő törvényes királyát megkoronázási joga, tulajdon országában a közdolgok iránti összegyűjthetése; önnön alkotmányja stb. miket összesen önállóságnak nevezünk; mellyeket fentartott magának a nemzet, szüntelen birtokolt, és bölc s második Leopold ünnepiesen megerősített: „Hungaria cum Partibus adnexis sit Regnum liberum, et relate ad totam legalem regiminis formam, (huc intellectis quibusdam Dicasteriis suis) independens, id est nulli alteri Regno, aut Populo obnoxium, sed propriam habens consistentiam et constitutionem; proinde a legitime coronato haereditario Rege suo, adeoque etiam a sua M. SS. successoribusque suis Hungariae Regibus, propriis legibus et consvetudinibus, non vero ad normam aliarum Provinciarum, dictantibus id. Art.

3. 1715. Item 8. et 11. 1741. regendum, et gubernandum.“ Dec. anni 1792. art. 10.

Más illy félthető kincse anyai nyelve: ennek elsőseget honában a természet ajándékozott, a szokás erősített; a kikötés és törvény szentesített: „Ferdinand von Gottes Gnaden, in Ungarn und Böhmen König — wollen die ungarische Sprache und Nation (so gegen die christlichen Gemeinde wohl verdienet) mit allen unsern Kräften und Vermögen handhaben — Geben in unser Stadt Wien den 19. des Monats Januar anno MDXXVII.“ törvénnel is megerősített: „lingva peregrina negotia Hungarorum non tractentur. Art. 16. 1790.“ Annál méltábban félthették az illy kincseiket, mert a szokott eskü elmellélte a szent koronánk Bécsbe czepletetését, az országgyűlés eltávolítását, idegen kormányt, törvényszéket, nyelvet, szokást, és több helytelent hozott maga után; mellyektől bölcs Leopold II. ügyel bajjal tisztithatá meg az országot.

Igen sérelmes lön, melly belső kebelét felrázta, szívet átszegezte, eszét is megzavarta, azon eddig soha nem szenvedett sorsa: szokott pietásából azt várta t. i. koronás királyától: „Rex auctoritate sua in defensione Regni, et Provinciarum utatur.“ Lud. II. D. art. 1. „Defensionem Regni prospiciat Rex.“ 1546. 45. „Rebelles compescat.“ Lud. II. D. 1. art. 7. stb. — Azonban mi történt? a horváthslavoniták régi irigykedésből az anya-ország, és magyar nyelv ellen berzenkedvén, noha nyelvök az otthoni dolgokban szabad és gátolatlan volt, öszszeszevetkezést szóttek; vezérüket b. Jellachichot (den Leichtstern und Horth der Croaten) kérték ki magoknak bánjokul; az ország fő ministere vévén észre a veszélyt, felséges királyunktól leléptetését kinyerte, de b. Jellachich rágalmazván a magyarokat, mint ha ő Felségétől elpártolni, egyesületet bontani akarnának, alattomos és mellyékes cselve-

téssel felkapott ismét, és bánságában megerősített; az örömittos horváthok többről többre dultak, fulnak a magyarok ellen, és Jellachich bán cs. k. főherczeg János közbejárását is hiúsítván, cs. kir. népekkel és gyülevész csordájával becsap Zala és Somogy vármegyékbe; ragadoz, pórzsöl, pusztit jó királyunk nevében, pénzével és fegyverével. Cs. kir. főherczeg nádorunk István, kötelessége szerint a veszélyt háritani siet; Jellachich bánnal összejövetelt követel; meg sem halgattatik; a zaj, baj, Veszprémig és Sz.-Fejérvárig gát nélkül hullámszik. Más részről pedig a rácok, török szerbekkel összeesküdve, égetik, ölik a magyarokat Banátban ugyan azon név és szín alatt; ennél szív-faggatóbb fájdalom, és elkeserítése a magyar nemzetnek nem lehetett. Csuda e tehát, hogy illy nagy botránnyok, félelmek, és elkeseredésektől meglepetve, fölböszülve, elbóditatva azon fegyvert, mellyet a törvény belső bátorsága őrzetére engedett meg, maga védelmére fordítani kénytelenítettet?! készek voltak ők mindazonáltal kibékülni; de elleneiknek másképp tetszett: megtörni, megbuktatni a magyarokat! Még se bódultak vála annyira el, ha Francia, Olasz, Német országokban, még Ausztria, Cseh, Galliczia tartományokban is, a mozgalom, pártoskodás, elégtelenség, mintegy divatba nem jött volna; a vélemények korszellemmé nem egyesültek volna: hogy a jogok egyenlítése, a visszaélések, tulzások szüntetése tovább halaszthatatlan. A demagogok is emissáriusokat, izgatókat küldözgettek reájok; a kormánytól meg keserüire epe, a tüzre olaj folyton folyt; az ország commissariusok, edictumok, patensekkel, a még el nem törültetett constitutio, és törvény ellenére, izgattatott; a jó ötödik Ferdinand király cs. k. ministereinek tanácsai, és magános sugallatok között habozott; kérve kéretve, hogy jönne a háborkodóknak békét, az országgyűlésnek véget paran-

csolni, de nem jött; királyi koronáról lemondása is nem történt az ő útján módján az országgyűlés előre tudtával, mint második Rudolf, második Mátyás idejében. A felséges örökölt ifju király Ferencz József nem az országgyűlési megkoronáztatásáról, hanem egy egészen új alkotmány szerkeztetéséről gondoskodott stb. Ezekhez járult az országgyűlésileg engedett hitelpénz veszélyeztetése, s mintegy hatvan milliomnyi p. for. károsítás is; s e felett az austriai birodalomnak mintegy négy ezer millio for. adósságában részvételre hódíttatás stb. A napkeleti vér, ennyi ingerekre szökdicölés nélkül nem maradhatott. Ne kívánjunk tőle többet, mint mennyit erkölcs, kimiveltetése és tulajdon gyarlósága megbir.

Egyetlen egy bécsi politicus fejezte ki véleményét a magyar mozgalmakról eleinte: Was aber die Stimmung einiger Magyaren besonders der oppositionellen betrifft, so erkläre ich sie, mehr zum Theil aus Conjunctionen der Zeit, aus dem Einflusse geheimer Verbindungen, aus den voreiligen Ausichten in eine gehoffte, oder gefürchtete Zukunft; aus Celebritätsucht, aus Emporstrebungsbe gierde, Nachahmerei, oder mächtigen Trieben der Leidenschaften; ich kann mich nicht bereden, dass die Stimmung gegen den kahltblütigen Forschungsgeist der Nation die Majorität erringen werde.“ A. A. Z. 1849. Nro 12.

Ezekkel a magyarországi mozgalmak okait is meggyőződésem szerint fejtegettem; semmit el nem halgatván jelentés, vagy kitüntetés nélkül. Jeleneit, kifejtüléseit, következményeit, se tárgyamhoz, se ez időhöz tartózkodónak nem véltem; egyetlen egy kérdésem van: minekutánna a francziaországi forradalom is némü mentségeket csavart ki a polgári alkotmány hiányai, főkormány hibái, a nagy botrányok, féltékenységek, s elkeseredések mások majmozása miatt; mterem kérdeni: mind ezen körülmények nem érdemelnek-e a magyarok iránt is né-

mi kimélltetet (Milde, Schonung, Nachsicht)? Számba vehetni itt, azt is, hogy a magyarok házi Isteneinek, a királyi felség és hazának összeütköztével (mellyeknek mindig egy testnek kellene maradni) jöttek a magyarok mozgalomba; kit illessen az engedelmesség inkább? kétesse válván; a mit csak a nagyobb súly vagy kénytelenség határozhatott el. A törvénytudóssainknak az országgyűlés, az ő utján, módján látszott mozogni, a kormány pedig az önkényén; az országot tartományá alacsonítani, a nagy, erős, egyesült, minden jogokat egyenlítő birodalom ideáljának automajává, a magyar nemzetet idegen népekkel elegyítékké dobni látszatott. — A nép mindig az ő jobb dolgát, sorsát veszi számba; ahhoz hódol inkább, ki őt közelebbről segíti; a magyar köznép mind tisztviselési képességét, mind telkeinek birtokolhatását, mind robottól s dézsmától felszabadítását, és a közterheknek osztályoztatását stb. a hazától, az országgyűléstől kapta közvetlenül; csuda-e tehát, ha ők nagyrészt az országgyűléssel tartottak?! Tekintetbe vévén azt is, hogy a magyar mozgalmak nem támadtak valamely tetemes visszaélés, nyomorgatás, igazságtalanság fentartása miatt; hanem azoknak törvényes, örökre elhárítások után. Sem nem a Horváthok, Tótok, Szászok, Oláhok nyelveinek elnyomatása miatt, hanem azoknak törvényes kelete elesmérése után; és minden nyelveknek felszabadulásával; ha a magyar nemzet a vele egyesült népek nyelvei és culturájok előmozdítására, különös eszközökkel nem járult is, de azokat nem is tiltotta, se nem gátolta, a felséges főkormány éppen semmit se tett kedvökre. Volt-e tehát igazok felfegyverkezni a magyar nemzet ellen, ha fölülről nem izgattattak volna?! — A magyar mozgalmak különböznek nyilván a Lombard-Ve-leuczei zendülésektől is; ezek előre felfegyverkeztek, hogy magokat az Austriai háztól elszakasztván,

egy különös új olasz birodalommal alakítsák; Ő cs. kir. Felsője ellen külső Szardíniai és Szicíliai hatalmakkal összeszövetkezvén, a rendes katonaságot támadták meg; az egyezkedést el nem fogadták stb. ellenben a magyarok előre felfegyverkezve nem voltak; nem annyira a császári hadat, mint a földjökre berohant háborgó Horváthok-, Ráczokat támadták meg; lépten lépve keresék az egyetértést, és kibékülést magok között; de ellenségeiknek másképp tettezt, nem úgy mint II. Rudolf, II. Mátyás, II. Ferdinand, I. Leopold, I. József és III. Károly alatt történt; hanem az Auszriai birodalomnak egy nagy, idegen birtok-éhes ésszomjus hatalomnak torkába vetése által. Mindazonáltal a Lombard Velenceiek és magyarok sorsa között súlyos a különbség: azok a Szardíniai király követelésére, és nagylelkű Radecky F. M. jótállására, lefegyverkeztetvén, honjokba békével visszatérhettek; a magyar önvédek pedig kik F. Miklós czárnak kegyelmében, és Paskiewitz Feldmarschalnak nemes lelkületében bizakodván önkényt letett fegyverekkel, magokat megadták, részint a Töröknel kéregetni kegyelmet, vagy földön futókká lenni, egész Európában bujdosni, itthon pedig fej, birtok, szabadság vesztével lakolni, hörtönökre, bilincsekre kárhoztatni, idegen hadi törvények szerint kényszerítettek mind azokkal együtt, kik velök esetileg belékeveredtek.

Ezen keményebb büntetéseket nem hozta magával se egy nagy egyesült Auszriai birodalom alakítása, se az octroirte Constitutio; melly úgy tetszik nekem, hasonló olly parancsolathoz, melly azoknak, kik idejében jöttek a vásárra, szerzékeiket elkoboztatná, vagy azokat, kik egy fejjel nagyobbra nőttek lefejeztetné, a kiegyenlítés végett; kik pedig a magyarok makacságát adják ezen keményebbség okául, nyilván nem tudják, herczeg Kautitz nagy minister vallását: „Magyarokat a király

akar az ujjára huzza, mint a gyűrűt; csak úgy tudjon velök bánni, mint nagy Mária Therezia.“ Anekdoten-Buch erste Theil 341. S. Merem ezekhez képest minden becsületes embert felszóllítani: nem érdemlettek-e elbodult honfiaink némi engedményezést?? feleljen kiki a maga lelkiisméretének.

„Aber wie hat die Opposition in ihrem Streben für verbesserte Zustände im Königreiche Ungarn im Jahre 1848. Gesetze in Vorschlag bringen, und zur Sanction des Monarchen treiben können: welche den Bestand des österreichischen Monarchie in ihren Grundfesten erschüttern, und bei einiger Dauer vernichten könnten? rechtvertiget dieser Versuch, nicht alle Maasregel und die ganze Strenge gegen Ungarn, welche seit jener Zeit eingetreten ist? — Die Beantwortung dieser Frage ist unter den gegenwärtigen Verhältnissen schwierig, ja unmöglich; in dessen einiges wird man uns doch zu sagen erlauben. — Nur die Constitutionsmässig gebrachten Gesetzesvorschläge erlangten durch die Sanction des gesalbten und gekrönten Königs ihre Vollgültigkeit; nach Unterschrift seiner geheiligten Majätet und des dazu bevollmächtigten Minister ihre Ausführbarkeit; weil nun diese Gesetzesvorschläge vom Jahre 1848. keinen Verfassungsmässigen, also rechtlichen Ursprung haben, in dem sie ohne, selbst gegen die Instructionen der Abgeordneten der Nation votirt worden sind, können ihre Bestimmung und alle daraus begleiteten Rechtfolgerungen in keinem Falle für oder gegen die Nation entscheiden, viel weniger zur Grundlage einer neuen Reichsverfassung genommen werden, u. s. w.

„Nicht der Adel hatte so grossen Einfluss auf die Revolution, die Revolution hatte unbeschränkten auf den Adel; — dieser musste sich durch seinen innern Zwiespalt sowohl, als durch den Zeitgeist ohnmächtig gemacht, aller festen Selbständigkeit beraubt, jener

anschiessen, damit er nicht ganz zu Grunde gehe; damit er doch Etwas, was noch rettbar, retten könnte. Und wo zeigte sich denn der ungeheure Einfluss des Adels auf die Revolution? Etwa darinn, dass er sich die Zustimmung zu den Märzgesetzen von 1848. nicht mit Heugabeln abringen liess, dass er sich beeilte, beeilen musste, Alles hinzugeben, um nur etwas zu behalten? Oder zeigte sich der ungeheure Einfluss des Adels auf die Revolution etwa am 14. April? Wusste er es nicht, dass der Adel nur im monarchischen Staate Geltung habe, haben könnte? Er wusste es wohl zu gut; aber es war nicht im Stand auf einen Mann, viel weniger auf das ganze Volk einen entscheidenden Einfluss zu üben. — Sollte der Staat die ganze Körperschaft in ihrer Ohnmacht lassen, von allen Stellen, welche die Staatsgewalt bietet, ferne halten? Es wäre gewiss sehr traurig sein, wenn der Staat wirklich genöthigt sein sollte, eine solche Masse von Intelligenz, wie sie sich im Adel unbestreitbar vorfinden, in Unthätigkeit zu erhalten. — Es haben sich in den jüngsten zehn Jahren, aus dem morschen Stamme des Adels Kräfte entwickelt, frische jugendliche, lebensvolle Kräfte, die unter Ordnung nicht Standesprivilegien, unter Organisation eines Staats, keine Restauration im Stiele von 1815 bis 1830. und unter Freiheit, nicht Adelsungebundenheit verstehen. Diese Kräfte sind leider allerdings, da sie noch wenig consolidirt in ihrem wollen, zu wenig bewusst ihres Ziels waren, von der Revolution überrascht und zu weit getragen worden, aber diese Kräfte haben ihr Purgatorium bereits ausgestanden, oder werden es noch austehen; die Gnade seiner Majestät wird sie rehabilitiren, und der Staat hat populäre mit der Märzverfassung innig einverständene Faktoren gefunden, die als Männer des Fortschrittes und der Aufklärung sich

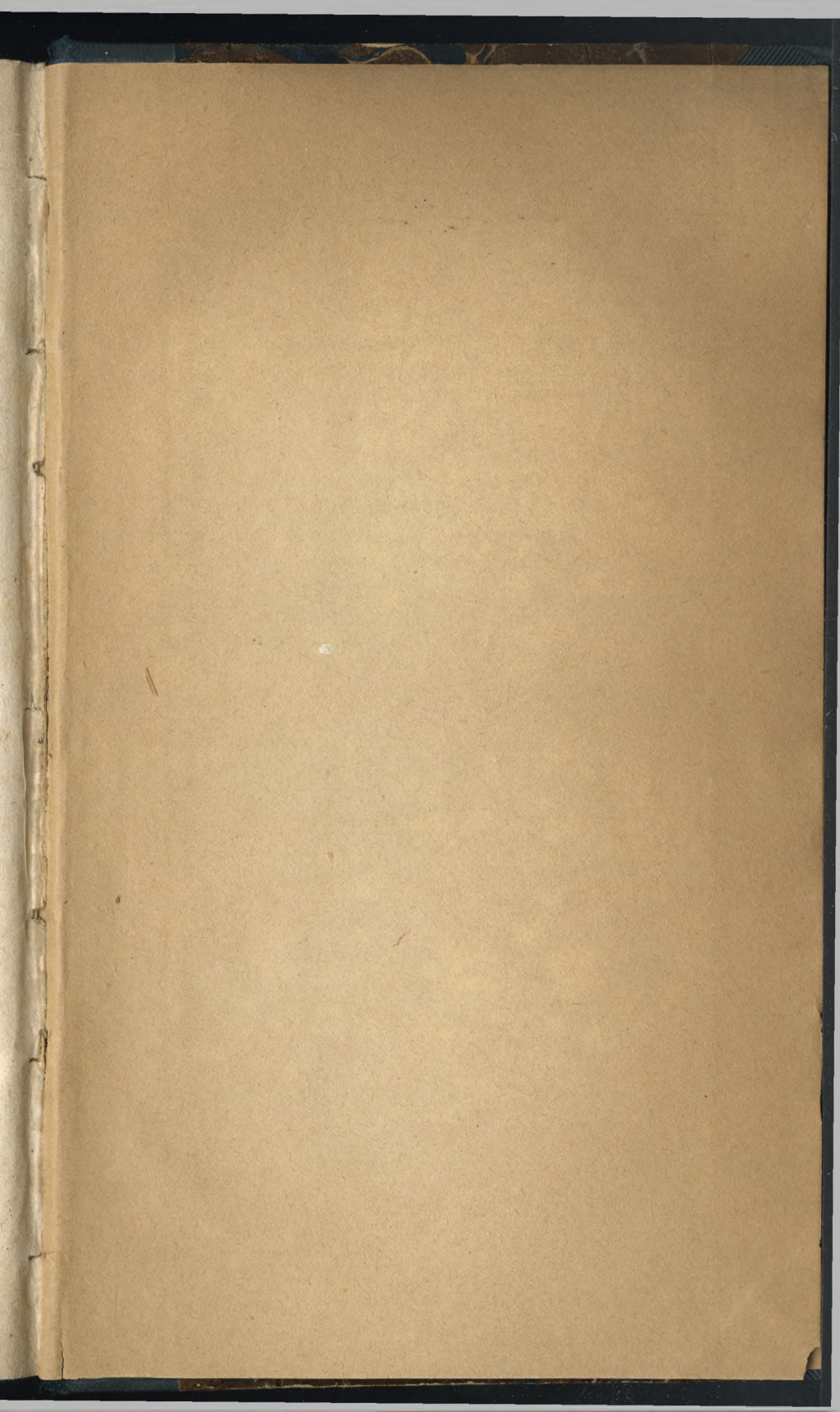
mit Entrüstung mit gewissen reactionären Bestrebungen abwenden werden.“

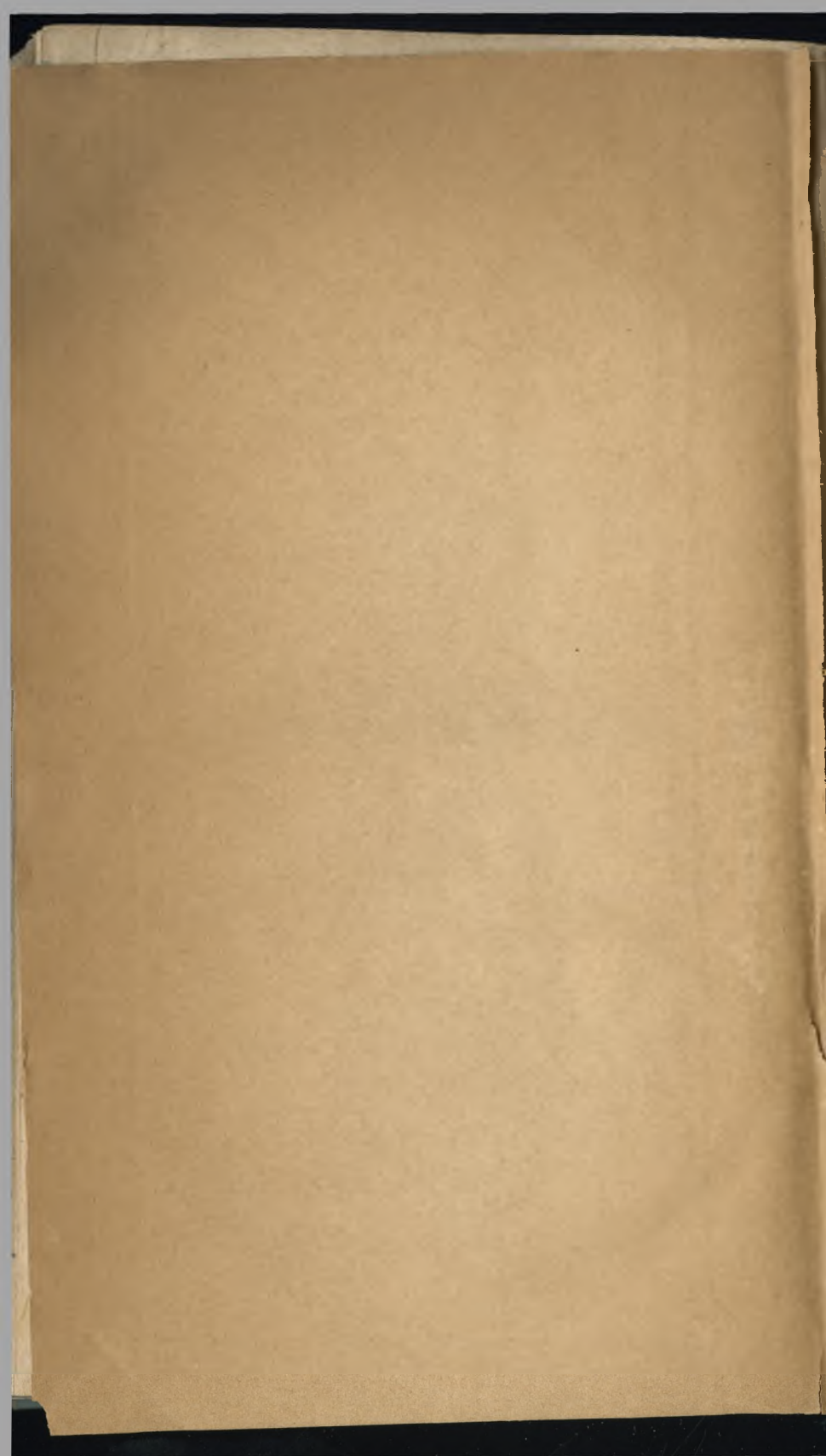
Der Erfolg alles Grossen und Edlen, was ein Land und jeder Mensch irgend unternehmen mag, beruhet auf dem, dass er wisse, was er will, und was er nicht will, und das Bewusste aus allen Kräften zur aller Zeit zu erstreben suche. Wir wollen kein trügerisches Geschenk, eine überspannte Freiheit (Szabadosság) Gleichheit und Brüderlichkeit, die uns in Communistische Gerüche einwiegen könnte, wir wollen keine Unabhängigkeit oder Trennung von der österreichischen Monarchie, keinen Dynastie-wechsel, die den Völkern gemeinniglich zu theuer kommen; wir wollen keine Republik, die mit den Institutionen, Traditionen, Sitten, und dem gesammten Character der Nation im schreiesten Widerspruche stehet; kurz wir wollen keine Revolution, wir wollen den einmahligen Feudalismus nicht zurück, auch keinen Despotismus, Cortesismus, Egoismus, Robotismus u. s. w. zurück. — Wir wollen nur eine geordnete Selbstständigkeit in der Person der österreichischen Erbherren; unsere Erwerbbrechten, Institutionen und Nationalen Character gebührend, die eine allgemeine und besondere Wohlfahrt befördernd ist (Probatum est.) Einen mässigen Primat unserer Nationalität, die durch tausend Jahre nicht erdrückend schien, und blos aus Eiversucht, Missgunst beargwohnt, verleimdet wurde; und begünstiget oder gleichberechtiget dem immerwährenden Zanke und Hader, freien Spielraum liesse. Übrigens scheuen wir keine rechtmässige Organisation u. s. w.“

Kétségbe kellene ugyan irántok esnünk, ha mindnyájan ugy itélnének mint néhány vérengző (Magyarenfresser) németek és a Pester Zeitung bérenczei, zsoldosai, s más csatlósai. De még is térdet fejet hajtva reménylünk, erősen reménylünk; re-

ményünk alapja maga a felséges cs. kir. Austriai ház nagy lelküése, melly bölcs II. Leopoldban tünt ki leginkább. Ennek egyik unokája (Felséges ifju királyunk Ferencz József?) látván, hogy volt, de nincsen többé országunk, se koronás királyunk, se nemzeti közbenjárónk (Nádorunk), nincs tulajdon alkotmányyszerünk, se országgyűlésünk, se kormányunk, se törvényünk stb. vérrel szerzett idősédesi joggal birt földünk, mintha a vad Törököktől eldaraboltatva; nemzetünk hamisan vádoltatva, mint-ha elakart volna a f. Austriai háztól a Sanctio Pragmatica ellenére szakadni; rágalmaztatva, hogy a régi Feudalismust, aristocratismust, vagy korteskedést akarná önhaszonból ismét behozni, stb. kisebbítettve mintha a társ, vagy egyesült népek anyanyelvét valaha eltiltotta, vagy elnyomta volna; s mi legfájdalmasb: hire, neve gonoszúl bepiszkoltatva: die Magyaro-manen, Rebeller, Alt-Conservative stb. gondolandja Ó: sok a mi sok; és fejére tévén szent koronánkat moudja: nemzet megtartója akarok lenni: Éljen a magyar nemzet! Reményünk fő oka a gondviselés: egyszer már a csupa nem gondoltam volna a Török háboru, Poroszországi mozgalom és a Belgiumi pártütés menté meg nemzetünket vég veszedelmétől. Bizunk: Él még a magyarok Istene!

DE BALLAGI GEZA.

2002

2012

